

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ

на правах рукопису

Кравченко Марта Ярославівна

УДК 745.55 (477) «19/20»+739.2(477) «19/20»

**МИСТЕЦТВО ПРИКРАС В УКРАЇНІ ОСТАННЬОЇ ТРЕТИНИ
XX — ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ,
ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ, ПЕРСОНАЛІЇ**

Спеціальність 17.00.06 — декоративне і прикладне мистецтво

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Львів — 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії і теорії мистецтва Львівської національної академії мистецтв Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат мистецтвознавства, доцент

Шафран Роксолана Степанівна,

Львівська національна академія мистецтв,
проректор з науково-педагогічної роботи

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор

Кротова Тетяна Федорівна,

Київський університет імені Б. Грінченка
МОН України, професор кафедри дизайну

кандидат мистецтвознавства

Врочинська Ганна Володимирівна,

Інститут народознавства НАН України,
старший науковий співробітник

Захист відбудеться 31 травня 2017 року о 13 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.103.01 у Львівській національній академії мистецтв за адресою: 79011, м. Львів, вул. Кубійовича, 38.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Львівської національної академії мистецтв за адресою: м. Львів, вул. Кубійовича, 38.

Автореферат розісланий “29” квітня 2017 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. І. Цимбала

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Друга половина ХХ — початок ХХІ ст. — час значущих змін і в європейському мистецтві, і в мистецтві України. У Європі мистецтво прикраси як окреме явище декоративно-ужиткового мистецтва починає займати чітку й впевнену позицію саме в другій половині ХХ ст. Активні експерименти у творчих процесах виготовлення прикрас відбувалися ще на початку ХХ ст. на прикладі діяльності Баугаузу, де культивувалося впровадження функціональних тенденцій і синтез матеріалів у проєктованих творах. А від 1960-х років новаторські тенденції в мистецтві прикрас поширюються по всій Європі, спершу в Німеччині, Нідерландах, Італії, Великобританії та скандинавських країнах, а в 1970-х роках — у Центрально-Східній Європі — у Чехії, Словаччині, Польщі, Латвії, Естонії, Росії та Україні. Провідними представниками цього мистецтва стали відомі художники Ф. Беккер, Г. Юнгер (Німеччина), С. Персон (Швеція), Е. Ван Леерсум (Нідерланди), М. Пінтон і А. Помодоро (Італія) та ін. Вони експериментували з матеріалами, формою, технологією, конструкцією, створювали нефункціональні твори, які пізніше трансформувались у так звані «арт-об'єкти». Активні зміни в цьому напрямку декоративно-ужиткового мистецтва відбувались у різних країнах Європи синхронно. Це було зумовлено використанням нетрадиційних форм і матеріалів — пластмаси, акрилу, латексу, силікону. Ці напрацювання були підсилені багатим теоретичним доробком: художники задекларували концепції своєї творчості, мистецтвознавці аналізували цей мистецький рух у публікаціях, відбувалися колективні виставки та науково-творчі конференції, присвячені мистецтву «нової» прикраси. У Європі 1970-х років митці створили пласт теоретично-філософських концепцій творення тогочасної художньої прикраси, що виходить за межі декоративно-ужиткового мистецтва і, відтак, претендує на образотворчість. Прикраса стає не лише ужитковим об'єктом і предметом колекціонування, а є твором мистецтва, культурним артефактом, що має утилітарну, естетичну та образотворчу функції. Ці процеси відбувалися майже в усіх країнах Європи, але з обов'язковим врахуванням національних традицій і культурних особливостей.

На початку ХХ ст. в Україні до мистецтва прикрас зверталися художниці О. Кульчицька, Я. Музика та ін., проте ця традиція була перервана у 1940-х роках на десятиліття. У 1960-80-х рр. у середовищі художників-ювелірів формується тенденція до творення індивідуальних авторських прикрас. У 1970-90-х роках в Україні виникають творчі середовища, у яких розвивалося мистецтво прикрас: на заході України — у Львові, Ужгороді, Чернівцях, у центрі — в Києві, на півдні — в Одесі та Сімферополі. Від початку 1990-х років з'являються експериментальні твори, виготовлені з альтернативних матеріалів (кераміка, скло, папір, пластик, тканина, шкіра та ін.). Це пов'язано із суспільно-політичними змінами — доступнішим стає зарубіжний інформаційний мистецький простір, активізуються контакти між художниками різних країн. Упродовж останнього десятиріччя сучасне

українське декоративно-ужиткове мистецтво вийшло на новий рівень, з'явилася плеяда молодих митців, які по-новому трактують прикрасу й посіли вагоме місце в європейському мистецькому просторі.

Еволюція прикраси від ювелірного мистецтва до застосування некоштовних, альтернативних матеріалів і експерименту стала об'єктом нашого дослідження. Для повнішого розкриття теми ми звернулися до європейського контексту для порівняння та аналізу українських і європейських особливостей у творенні прикрас.

Для повного розкриття теми було залучено зарубіжні та українські джерела. В українському мистецтвознавстві більшість публікацій присвячені дослідженню ювелірного мистецтва ХХ ст. — З. Чегусова, Р. Шмагало, Л. Шпирало-Запоточна, Л. Пасічник у своїх працях висвітлюють творчість окремих художників-ювелірів. Однак новаторський характер прикрас, що їх виготовили з альтернативних матеріалів сучасні автори (Л. Дегтярьова, О. Івасюта, М. Козар, М. Котельницька, В. Крохмалюк, О. Савчук, О. Хомякова, Ю. Царенко, Т. Чорна та ін.) недостатньо висвітлені в українському мистецтвознавстві.

Однією з проблем дослідження стали термінологічні дефініції прикраси. Так, у європейському мистецтвознавстві терміну «мистецтво прикраси» тотожні англійське «art jewelry» та німецьке «die Schmuckkunst» — поняття, які відрізняються за змістом, але є близькими за своєю суттю. У сучасних умовах швидкої адаптації нових мистецьких течій і явищ термінологічне означення поняття «прикраса» здатне набувати різних тлумачень. Так, у найширшому сенсі цей термін передбачає декорування візуального простору, екстер'єру чи інтер'єру приміщень, що потрібно розуміти як оздобу, прикрашання предметів. У дослідженні ми зосередили увагу на визначенні поняття «прикраса», пов'язаному з образом людини, тілом і одягом, вона може бути виготовлена з коштовних, напівкоштовних та інших матеріалів, де основну роль відіграє авторська концепція твору.

У нашому дослідженні в поняття «прикраси» ми включаємо ювелірні вироби та прикраси з альтернативних матеріалів. У процесі їх поєднання основна увага зосереджена на художніх концепціях провідних майстрів і естетичних особливостях їхніх творів.

Сьогодні в дослідженні мистецтва прикрас в Україні, порівняно з європейськими процесами, існує ще низка проблем: відсутні музейні збірки сучасних прикрас, обмаль спеціалізованих галерей, а виставкова діяльність і творчість окремих авторів недостатньо висвітлені в мистецтвознавчих публікаціях.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації узгоджена з тематикою наукових досліджень і планом підготовки наукових кадрів кафедри історії і теорії мистецтва Львівської національної академії мистецтв за спеціальністю «Декоративно-ужиткове мистецтво» та відповідно до основних напрямів Державної програми «Мистецька освіта і мистецтво в культурологічному процесі України ХХ — ХХІ ст.»

№0108U000998 (затверджено рішенням Експертної ради при НАН України №1 від 23.01.2008 р.).

Зважаючи на всі аспекти проблеми, **мета наукової роботи** — комплексно проаналізувати мистецтво прикрас в Україні останньої третини ХХ — початку ХХІ ст. як загальноєвропейське мистецьке явище, з виявленням концептуальних засад творчості провідних митців і художніх особливостей творів.

Мета роботи визначає наступні **завдання**:

- виявити стан вивчення теми в Україні та Європі, проаналізувати джерела та історіографію дослідження;
- визначити термінологічні дефініції поняття «прикраса», «мистецтво прикраси» та пов'язаних з ними термінів, виявити специфіку їх обігу в умовах актуальних термінологічних проблем;
- простежити розвиток мистецтва прикрас у Європі другої половини ХХ ст., визначити основні етапи розвитку явища та роль провідних митців;
- з'ясувати особливості становлення мистецтва прикрас в Україні з врахуванням соціокультурних особливостей вітчизняної мистецької практики останньої третини ХХ — початку ХХІ ст.;
- окреслити основні тенденції мистецтва прикрас в Україні останньої третини ХХ — початку ХХІ ст.

Об'єктом дослідження є прикраси українських митців останньої третини ХХ — початку ХХІ ст.

Предметом дослідження є мистецтво прикрас в Україні останньої третини ХХ — початку ХХІ ст. у європейському контексті, дослідження персоналій і художніх особливостей творів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в мистецтвознавчий обіг введено дефініцію понять «прикраса», «мистецтво прикрас», а також досліджено великий обсяг творів зарубіжних і українських митців. Прикраси, виготовлені з ювелірних і альтернативних матеріалів, нових естетичних і концептуальних форм, уперше розглядаються як самостійний художній феномен.

У дослідженні вперше:

- окреслено шляхи розвитку мистецтва прикрас в Україні останньої третини ХХ — початку ХХІ ст.;
- висвітлено специфіку еволюції прикрас, яка пов'язана із застосуванням різних матеріалів — від коштовних до альтернативних;
- окреслено творчість провідних європейських і українських художників прикрас;
- у хронологічному порядку проаналізовано художні особливості прикрас в Україні останньої третини ХХ — початку ХХІ ст.;
- з'ясовано та охарактеризовано спільні та відмінні риси мистецтва прикрас в Україні та Європі.

Методика дослідження продиктована характером матеріалу, метою та завданнями дослідження. В основу дослідження покладено загальнонаукові методи емпіричного та теоретичного рівнів: спостереження, порівняння,

абстрагування, аналогії, узагальнення, систематизації, мистецтвознавчого аналізу, синтезу, індукції та дедукції. У роботі використана комплексна методика, яка узагальнює досвід попередніх досліджень, що ґрунтується на бібліографічних і фактологічних матеріалах і застосовує і загальнонаукові, і спеціальні методи дослідження. Принципи висвітлення фактологічного матеріалу побудовані на синхронному окресленні розвитку мистецтва прикрас у Європі та в Україні, виявленні основних мистецьких тенденцій. Дослідження має міжгалузевий характер і ґрунтується на конкретних артефактах. Метод мистецтвознавчого аналізу та метод синтезу використано для виявлення художніх особливостей творів.

Практичне значення роботи визначає можливість використання її теоретичних положень і основних висновків у процесі наступних досліджень українського мистецтва від останньої третини ХХ ст. до сьогодення, зокрема поглибленого вивчення творчого доробку сучасних художників. Матеріали дослідження можуть бути використані для формування лекційного матеріалу в навчальних курсах історії декоративно-ужиткового мистецтва та концептуальних проблем мистецтва ХХ — ХХІ ст.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження апробовані на засіданнях кафедри історії і теорії мистецтва Львівської національної академії мистецтв, а також висвітлювались у доповідях на: Міжнародній науковій конференції фестивалю художнього ковальства «Гельфштин» (Гельфштин, Чехія, 2005), Науковій конференції студентів і аспірантів Львівської національної академії мистецтв (Львів, 2006), Науково-теоретичній конференції професорсько-викладацького складу Львівської національної академії мистецтв «Львівська національна академія мистецтв і сучасна художня освіта» (Львів, 2008), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Ерделівські читання» (Ужгород, 2008), Науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу, аспірантів і здобувачів Львівської національної академії мистецтв «Класичне мистецтво та сучасний художній процес: практика, теорія, критерії» (Львів, 2010), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Ерделівські читання» (Ужгород, 2011), Міжнародній науково-практичній конференції «Транскордонна співпраця та східне партнерство як інструмент інтеграції України в європейську спільноту» (Фонд Конрада Аденауера/Львівська ОДА, Львів, 2011), Науково-теоретичній конференції професорсько-викладацького складу, аспірантів і здобувачів Львівської національної академії мистецтв «Духовно-етична платформа мистецтва: від творчої волі до творчого відкриття» (Львів, 2012), Науково-теоретичній конференції професорсько-викладацького складу, аспірантів і здобувачів Львівської національної академії мистецтв «Духовно-мобілізуюча функція мистецтва: історія і сучасні виклики» (Львів, 2014), Науково-теоретичній конференції професорсько-викладацького складу, аспірантів і здобувачів Львівської національної академії мистецтв «Духовно-моральні цінності епохи в еквіваленті естетичної творчості: історія і сучасність» (Львів, 2016).

Публікації. Основні результати дисертації були викладені у фахових

збірниках наукових праць. П'ять публікацій вміщені у виданнях, акредитованих ДАК України та введених у наукометричну базу, п'ять опубліковані у фахових спеціалізованих мистецтвознавчих виданнях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг дисертаційної роботи — 169 сторінок основного тексту. Список використаних джерел містить 230 позицій, додатки складаються із 109-ти рисунків, таблиць і словника авторів прикрас.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, встановлено її зв'язок з науковими програмами, планами й темами, визначено мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження, вказано методологічну основу роботи, її новизну та практичне значення отриманих результатів.

У **розділі 1 «Аналіз літератури, джерела, методика дослідження та термінологічні дефініції»** проаналізовано наукові праці дослідників, які висвітлюють різні аспекти розвитку мистецтва прикрас останньої третини ХХ — початку ХХІ ст. у Європі загалом і в Україні зокрема.

Аналіз літератури та джерел було здійснено системно, опираючись на специфіку структури дослідження, і умовно виділено кілька груп:

- джерела, присвячені розвитку мистецтва прикрас 1970-2010-х років у Європі, естетичним і концептуальним пошукам, творчості провідних митців і діяльності художніх центрів Німеччини, Нідерландів, Італії, Польщі, Чехії, Словаччини, Росії та ін.;
- праці, присвячені особливостям технологічного процесу виконання прикрас, фізичним властивостям матеріалів і засадам їх застосування;
- публікації у вітчизняних періодичних виданнях, монографії, які висвітлюють творчість українських художників прикрас у 1970-х — 2010-х роках і процеси становлення мистецтва прикрас в Україні.

Дослідження ґрунтується здебільшого на аналізі сучасних процесів у розвитку українського мистецтва прикрас. Головну базу дослідження складають історіографічні джерела, монографії та публікації в періодичних виданнях 1970-х — 2010-х рр.

Поряд з вивченням літературних джерел, важливого значення у дослідженні набула безпосередня участь автора в мистецьких процесах, спілкування з художниками та мистецтвознавцями, галеристами та колекціонерами в Центральній Європі — А. Гайндль, А. Гальмшлягер, П. Скубіц, В. Шварцінгер (Австрія); М. ван де Брінк, П. Дер, Г. Доблер, Р. де Йонг (Нідерланди); М. Бішоф, М. Шлівінські (Німеччина); Б. Шперкова (Словаччина); П. Опоченський (Чехія) та ін., і в Україні — О. Буйвідт, С. Вольський, О. Івасюта, М. Котельницька, К. Кравчук, В. Крохмалюк, А. Кулигін, Л. Малікова, О. Хомякова, Т. Чорна, В. Шоломій, Н. Ямнич.

Особливості формування мистецтва прикрас у першу чергу пов'язані із західноєвропейськими мистецькими процесами, які відбувались у 1960-х — 1990-х рр. у Німеччині, Австрії, Нідерландах, Італії, скандинавських країнах.

Ці явища висвітлено в працях іноземних дослідників (К. Вебер-Штьобер, У. Кельц, Г. Фольчіні-Грасетто), збірниках наукових праць „Schmuck 2000 — ретроспективний погляд і бачення” та ін.

Значну джерельну базу дисертації складають колекції прикрас у провідних європейських галереях «Galerie Slavik» (Відень), «Galerie Spektrum» (Мюнхен), Музей художніх прикрас у м. Пфорцгайм. Надзвичайно вагомим джерелом у дослідженні стала особиста робота автора в 2005-2007 рр. у архіві однієї з перших галерей прикрас «Galerie V&V» (заснована 1982 р.) у Відні, де було отримано доступ до каталогів виставок, біографій художників і збірки прикрас провідних митців 1970-2000-х рр.

В окрему групу слід виділити праці авторів, які аналізували особливості технік і технологій створення прикрас. Особливості ювелірних технік виготовлення прикрас висвітлено в працях Е. Бреполя, А. Флерова, що зосереджені переважно на коштовних матеріалах. Німецький дослідник К. Кодіна на прикладі творчості сучасних художників звертає увагу на застосування альтернативних матеріалів, техніках виготовлення прикрас, можливостях обробки поверхні.

Інформацію про становлення та розвиток мистецтва прикрас на території колишнього СРСР у 1970-1990-х роках розглянуто та проаналізовано в працях російських дослідників Л. Журавльової, Л. Казакової, А. Кантора, Р. Ковалю, К. Макарова, П. Уткіна. Також важливе інформативне значення становлять видання «Декоративное искусство СССР», «Советское искусствознание», де вміщені короткі наукові розвідки про мистецтво прикрас.

Огляд історіографії за темою дисертації довів, що існує багата інформаційна база в дослідженні зарубіжного досвіду мистецтва прикрас. Тема прикрас в Україні не мала всебічного висвітлення, лише на зламі ХХ — ХХІ ст. вона зацікавила сучасних дослідників. Важливу інформацію містять публікації українських мистецтвознавців, присвячені творчості окремих митців і ювелірному мистецтву України кінця ХХ ст. Вагомий внесок у дослідження мистецтва прикрас в Україні належить знаним науковцям Р. Шмагалю, З. Чегусовій, Л. Пасічник, а також мистецтвознавцям, які висвітлювали тему прикрас у окремих публікаціях, зокрема О. Загаєцька, Я. Кравченко, О. Росинська, Р. Шафран, Л. Шпирало-Запоточна, В. Шоломій. У часописах «Образотворче мистецтво», «Ковальська майстерня», «Журнал о металле», «Вісник ювеліра України» зустрічаємо інформацію про загальні тенденції розвитку художнього металу та ювелірного мистецтва в Україні. З іншого боку, прикраси з нетрадиційних матеріалів є малодослідженою ділянкою в українському мистецтвознавстві.

Джерелом дослідження стали власні наукові розвідки, зокрема, інтерв'ю з 23-ма художниками прикрас, які дали важливий інформативний матеріал про творчі методи сучасних авторів. Зібрано та укладено словник провідних художників прикрас Європи та України з інформацією про митців і їхню творчість.

Основними в дисертаційній роботі стали методи порівняння і систематизації, за допомогою яких ми виділили основні тенденції розвитку прикрас в Україні, виявили художні та естетичні риси. Особливо важливими стали емпіричні та теоретичні методи, метод мистецтвознавчого аналізу.

Оскільки ключові поняття роботи викликали багато суперечностей у термінології, ми зосередили увагу на термінологічних дефініціях з урахуванням зарубіжного та українського досвіду. При дослідженні основних понять роботи, ми вивчили низку термінологічних дефініцій англійських, німецьких, французьких і польських (*art jewelry, conceptual jewelry, contemporary jewelry, studio jewelry, der Schmuck, die Schmuckkunst, bijouterie, bijuteria, sperky* // ювелірна прикраса, авторська прикраса, художня прикраса, біжутерія, прикраса) і дійшли висновку, що оптимальним визначенням є поняття «*прикраси*», яке охоплює ювелірні прикраси та прикраси з неювелірних матеріалів, що передбачають вираження інноваційного мислення, дизайну та творення цілісного художнього образу.

У розділі 2 «**Особливості розвитку прикрас у Європі останньої третини ХХ — початку ХХІ ст.**» охарактеризовано передумови формування та розвитку мистецтва прикрас, виявлені основні періоди, осередки, проаналізовано концептуальні засади творення прикрас у Європі окресленого періоду.

Від середини ХХ ст. у європейських країнах (Німеччині, Нідерландах, Австрії, Італії) можна простежити так звану «нову свободу» творення прикрас. Гасло «прикраси як вираження особистості» стало радикальною відмовою від колишньої функції прикрас із коштовних металів і каміння, які були показником статусу власника. Основними тенденціями стали орієнтація в прикрасах на авангард, експерименти з новими матеріалами, поширення «нової» естетики матеріалів. Світове мистецтво прикрас у середині — другій половині ХХ ст. розвивалось у тісному взаємозв'язку зі всіма течіями й напрямками в мистецтві — абстракціонізмом, фовізмом і футуризмом, поп-артом, конструктивізмом і кінетичним мистецтвом. При цьому можна помітити відмінні риси художників США, Великобританії та Центральної і Східної Європи, але основна спільна характерна ознака полягала в індивідуальному авторському стилі. Принцип відкриття, експерименту став основним у роботі художника, звідки з'явився потяг до пошуку нових образів, типів прикрас, нетрадиційних матеріалів, технологій і технічних прийомів. У 1960-х роках у Великобританії та Центральній Європі художники Ф. Беккер, Е. Нель, В. Ремшоу, Д. Уткінс, Г. Флекінгер, Т. Хюбе організували невеликі студії, де створювали унікальні роботи. Перші їхні здобутки були представлені на виставці в Лондоні 1961 р., у якій взяли участь художники Ж. Арп, С. Далі, А. Джакометті, М. Ернст, Дж. Кіріко, А. Колдер, П. Пікассо, І. Тангі, що в різний час зверталися до створення прикрас. Це стало могутнім імпульсом до змін. Слід зауважити, що багато відомих художників ХХ ст. зверталися до різних видів творчості: прикрас, скла, кераміки. Їхній творчий досвід приніс незаангажований погляд на

творення прикраси. У наступні роки звернення до мистецтва прикрас живописців, скульпторів стає закономірністю.

У 1970-х рр. ці імпульси набирають обертів за рахунок активної діяльності галерей і художників у Німеччині, Австрії та Нідерландах, які представляли обмежену авангардистську сцену прикрас, формується виняткове коло поціновувачів і колекціонерів. Застосування нових матеріалів і відмова від пріоритетів коштовного каміння та металів стали основою у творчості художників у Нідерландах, Німеччині, Великобританії. Лідерами в опануванні нетрадиційних матеріалів були голландські та німецькі художники. Митці, що робили прикраси, звернулися до інших матеріалів, — пластмаса, високоякісна сталь, акрил, скло, текстиль, папір і дерево. Ще одним важливим аспектом у творенні «нових прикрас» стала авторська концепція-ідея, яка є пріоритетною.

Простежено фактори, що вплинули на формування мистецтва прикрас у західноєвропейських країнах (Німеччина, Австрія, Нідерланди, Італія), виявлено основні творчі середовища, висвітлено творчість провідних авторів і їхню роль у становленні мистецтва прикрас.

У 1970-1980-х роках домінували в розвитку мистецтва прикрас країни Європи — Німеччина, Австрія, Нідерланди. На тлі мистецьких процесів цих країн формуються основні тенденції прикрас вказаного періоду: застосування нетрадиційних для прикрас матеріалів, експерименти з формою та образом.

Формування нової образної системи художніх прикрас відбувалося складним шляхом. У кожній країні оригінальний характер визначався національними традиціями, рівнем технічного розвитку та рівнем підготовки професійних кадрів. Але відправний пункт цього напрямку був однозначним: ідеї школи Баугауз, де в часі між двома світовими війнами формувалися традиції німецького функціоналізму.

Лідерами в опануванні нетрадиційних матеріалів були голландські та німецькі художники. У 1970-х роках голландське ювелірне мистецтво радикально змінилось, це було пов'язано з появою покоління молодих художників — Г. Баккер, Ф. ван ден Бош, Е. ван Леерсум, Р. Петерс. Прикраса стає автономним об'єктом «менше означає більше», утворюючи стиль, інспірований сучасними технологіями, мистецтвом і філософією функціоналізму, мінімалізму та футуризму.

Особливістю італійської школи була гра між твором-прикрасою — «предметною формою, площиною» та прикрасою-декором — «скульптурою». У післявоєнні роки багато італійських художників-монументалістів перейшли в ювелірну справу, принципово поєднуючи ці два види мистецтва. Ювелірні прикраси італійських скульпторів початку 1970-х рр. були образотворчо-натуралістичними. Основоположником цього напрямку вважають А. Фрюхауса, а найяскравішими його послідовниками — братів Джо й Арнольдо Помодоро. У 1970-х рр. тут формуються мистецькі школи, а провідна роль належить Інституту мистецтв П'єтро Сельватико в Падуї. Засновником школи був М. Пінтон, навколо творчості якого сформувалася плеяда авторів наступних поколінь — Дж. Бабетто, А.-М. Занелла, С.

Маркетті, Ф. Паван. Особливістю школи є застосування золота як основного матеріалу та звернення до авангардної естетики.

Слідом за Центральною Європою ідеї «нового мистецтва прикрас» проникають у країни тогочасного «соціалістичного табору», у першу чергу — Чехословаччину та Польщу. Приблизно в цей час аналогічні пошуки почалися і в радянському мистецтві в республіках Балтії (Латвія, Литва, Естонія), у Росії, Грузії, Україні. Ці процеси відбувалися дещо іншим шляхом, тут надовго були закорінені принципи стилістики модерну, у прикрасах простежуються впливи сецесії ще довго після завершення історичного стилю.

Тенденції європейського руху «мистецтва прикраси» спершу проявились у Чехословаччині в 1970-х рр., а саме — в Словаччині, у творчості С. Касали та А. Цепки, а потім у Чехії, які найповніше втілились у 1990-2000-х рр. у творчості Я. та П. Махати, П. Опоченського, І. Сібора, С. Федорової, Б. Шперкової. Ці художники зверталися до неювелірних матеріалів, а також до традиційних технік (дротарство), створюючи прикраси великих об'ємних форм на межі образотворчого та декоративного мистецтва.

Паралельно творчі процеси у сфері прикрас відбувалися в Польщі. Історично склалося так, що мистецтво прикрас розвивалося навколо діяльності кафедри ювелірного мистецтва в Лодзі. Навчання тут поділене на два напрями: ювелірні вироби та дизайн прикрас (студенти працюють з різними матеріалами). Ще одним важливим центром, навколо якого формуються провідні тенденції європейських прикрас, є м. Легніце, тут відбувається конкурс прикрас, у якому беруть участь і молоді, і вже відомі художники Європи.

Серед країн Балтії у 1990-2000-х рр. показовим у контексті сучасного мистецтва прикрас є естонське середовище на базі Естонської академії мистецтв (раніше — Талліннський державний художній інститут). На зламі ХХ — ХХІ ст. збільшується кількість дизайнерів прикрас у Росії. Творчі осередки тут сформувались у Санкт-Петербурзі, Москві.

Особливістю мистецтва прикрас країн Східної Європи є те, що піввікова ізоляція та недоступність до загальних світових тенденцій у мистецтві позначилось у тяжінні до принципів історичних стилів, народного мистецтва та використання традиційних матеріалів, що відобразилось у жанрових типологічних видозмінах (використання техніки емалі, кольорового каміння) та регіональних особливостях стилістичних варіантів прикрас. Лише на початку ХХІ ст. тут стає актуальним застосування альтернативних матеріалів, експериментів з нетрадиційними абстрактними формами. Важливо зазначити, що художники цих країн акцентують увагу на утилітарності, де абстрактні ідеї та образи адаптовані більше до попиту середовища.

У розділі 3 «Мистецтво прикраси в Україні останньої третини ХХ — початку ХХІ ст.» окреслене культурно-мистецьке середовище України другої половини ХХ — початку ХХІ ст. та основні тенденції розвитку

мистецтва прикрас, виявлені загальні та індивідуальні закономірності розвитку.

Особливістю мистецтва прикрас в Україні є діяльність трьох поколінь митців (1970 — 1980-ті рр.; 1990 — початок 2000-х рр., 2010 — 2016 рр.), які зверталися до різних матеріалів, образних вирішень у прикрасах.

Творче середовище та розвиток прикрас в Україні тісно пов'язані з діяльністю художніх навчальних закладів у Львові, Вишніці, Косові, Києві. У декоративному мистецтві Західної України 1970 — 1980-х років провідним осередком був Львів. Тут сформувалися сприятливі умови для розвитку мистецтва прикрас на базі Львівського ювелірного заводу. Художники-ювеліри здійснюють перші спроби працювати самостійно (В. Войтович, С. Вольський, В. Панцернов, Д. Софінський). Альтернативне мистецтво прикрас представлене творчістю художників-аматорів (В. Волощак, І. Турчин, В. Фединський), які отримали можливість брати участь у виставках самодіяльних митців. У 1980-х роках відбуваються індивідуальні експерименти, зокрема із застосуванням кераміки (Н. Грабар, В. Шитнік), скла (Б. Войтович) у прикрасах. Процеси становлення мистецтва прикрас 1970-80-х років у центральних і південних регіонах України були синхронними до західноукраїнських і мали свої визначальні особливості. Ініціаторами нових творчих ідей у Центральній та Південній Україні стали художники, які працювали в системі Художнього фонду України (кияни В. Балибердін, В. Друзенко, Є. Заварзін, В. Хоменко), художники із Сімферополя (Є. Жданов, О. Міхальянц, О. і Т. Письменні, Ю. Федоров), Одеси (А. Подгорецька). Мистецтво прикрас 1980 — 1990-х років локалізується переважно у Львові та Києві, де діяли потужні мистецькі виші та відбувався процес формування мистецького середовища. Мистецтво прикрас вирізняється застосуванням класичних матеріалів і експериментами з формою та техніками. На підставі власних досліджень і напрацювань попередників виділяємо основні концепції творення прикрас.

Прикраси, виконані в ювелірних техніках і матеріалах, з першими спробами застосування нетрадиційних матеріалів, представлені у творчості В. Балибердіна, О. Буйвідта, О. Івасюти, К. Кравчука, В. Крохмалюка, Д. Ледницького, С. Микити, С. Пержана, Ю. Царенка, В. Шоломія.

Окрему увагу приділено творчості художників, які звертаються до нетрадиційних для ювелірного матеріалів — коване залізо, нержавіюча сталь, кераміка, скло, текстиль, синтетичні матеріали, мішані техніки. Майстри сміливо експериментують з техніками, формою та кольором, образними вирішеннями, наповнюють свої твори концептуальним змістом. Ця тенденція найчіткіше простежується від початку 2000-х років. Авторами прикрас стають молоді митці, здебільшого зі Львова та Києва. До альтернативних матеріалів — коване залізо, дамаск, алюміній, текстиль, пластик, полімери, кераміка, скло, текстиль — звертаються А. Болюх, А. Гамаль, І. Слободян (Львів); А. Дячук (Тернопіль); Л. Дегтярьова (Ужгород); Т. Скляр, О. Теліженко, Т. Чорна, Л. Малікова (Київ); Х. Хаїмович (Київ-Тель-Авів) і багато інших. У 2010-2015 роках у Львові та Києві з ініціативи самих

художників і галеристів відбуваються перші виставки та покази прикрас із альтернативних матеріалів.

Розділ 4 «Художні особливості прикрас в Україні останньої третини ХХ — початку ХХІ ст.» присвячений мистецьким процесам, а також виявленню художніх особливостей прикрас, які були пов'язані з авторськими концепціями та властивостями застосування матеріалів.

У підрозділі **4.1 Пошуки образу прикрас 1970 — 1980-х років** зазначено, що в пошуках нових виражальних засобів у прикрасах спершу художники опиралися на переосмислення різних культурно-історичних традицій минулих епох. У творах митців цього періоду можна простежити орієнтацію на широкі культурні пласти — від мистецтва скіфів до сецесії, не лише європейського, але й українського. Митці також звертаються до мотивів народного мистецтва, інтерпретації образів природи. Результатом цих пошуків стає ансамблевість, розширення діапазону технік і форм, починається розмежування на промислове й авторське мистецтво прикрас. Прикраси стають неодмінною складовою художніх виставок цього періоду, де вони потрапляють під вплив станкових видів мистецтва, активно розвиваються у бік образності, емоційності, ускладнення образотворчих прийомів.

У підрозділі **4.2 Концепції формотворення прикрас 1990 — 2010-х років** показано, що наприкінці ХХ — початку ХХІ ст. в Україні формується нове середовище авторів, які частіше звертаються до неювелірних матеріалів і технік. У творчості художників спостерігається трансформація традиційного до розуміння ювелірної прикраси — спершу до синтезу матеріалів, а потім до вираження пластичних образів за допомогою альтернативних матеріалів. Автори прикрас беруть участь у міжнародних виставках (у Польщі, Чехії, Австрії, Нідерландах та ін.), що розширило діапазон творчих пошуків.

Авангардне чи альтернативне мислення стало ближчим молодому поколінню художників прикрас, які відходять від тенденції творення незалежних об'єктів і застосування ювелірних матеріалів. Це період пошуку нових матеріалів і форм прикрас, до яких звернулися художники з інших мистецьких сфер — керамісти, ковалі, склярі, дизайнери одягу, текстилю, скульптори, архітектори та інші, які своїми творчими методами та художніми засобами образотворчого та різних видів декоративного мистецтва збагатили цей вид творчості. Для досягнення максимального пластичного та колористичного образу художники все частіше звертаються до неювелірних матеріалів — титану, нержавіючої сталі, алюмінію, бронзи, мідного й сталевого дроту, фактурних порід деревини, кістки, скла, кераміки, пластику, акрилу, силікону, тканин, вовни. Концептуальним вираженням творчих ідей стають серії прикрас, де в різних повтореннях викристалізовується багатогранність однієї теми чи форми.

У результаті проведеного опитування та інтерв'ю з 23-ма авторами виявлено творчі методи молодих митців. У цьому напрямку працюють художники-професіонали з кераміки, ковальства, текстилю, скла, дизайну

одягу, живопису, архітектури, які привносять у цю царину сучасного мистецтва нові форми та трактування образів. Аналогічний процес відбувався в зарубіжному середовищі у 1960 — 1970-х роках. Отже, ми спостерігаємо своєрідне надолуження в цій сфері, проте вже в іншому культурному контексті.

Підрозділ **4.3 Перспективи та напрями розвитку мистецтва авторських прикрас в Україні** простежує в останнє десятиліття постійне зростання інтересу українських митців до мистецтва прикрас. У мистецьких середовищах, зокрема у Львові, Києві, Чернівцях, Косові, Ужгороді та ін., постійно активізується художня діяльність, яка сприяє оновленню сучасного мистецтва. Розвиток цього виду мистецтва безпосередньо пов'язаний зі створенням відповідної навчально-матеріальної бази, активною виставковою та галерейною діяльністю, висвітленням подій у наукових публікаціях. Сьогодні в Україні немає збірок і відповідних галерей сучасних прикрас. У 2010 — 2016 рр. у середовищі художників спостерігаємо нову форму презентації творів: відкриття шоу-румів — невеликих арт-салонів, де можна ознайомитися з творами окремого митця.

Ця форма експозиції особливо поширена серед молодих митців. У Києві від 2014 р. розпочав діяльність шоу-рум порталу моди, прикрас і аксесуарів «Levels». 2015 року київська художниця прикрас Т. Чорна започаткувала власний шоу-рум у Києві, де мають можливість презентувати свої твори й інші молоді митці. У січні 2016 р. львівська мисткиня М. Котельницька започаткувала «MayaShowroom», де представлені останні роботи авторки. Поряд з прикрасами художниці, сучасні львівські автори тут мають можливість презентувати одяг і аксесуари.

ВИСНОВКИ

Розвиток мистецтва прикрас, представлений етапом останньої третини ХХ — початку ХХІ ст., характеризується небаченим раніше розмаїттям тенденцій, художніх особливостей, спрямованістю до різних творчих концепцій. Відхід прикрас від суто ювелірного мистецтва та утвердження їхньої самостійної естетичної ролі в системі ужиткового мистецтва супроводжуються активним творчим експериментом. Еволюція від творів ювелірного мистецтва до прикрас із альтернативних матеріалів спричинила створення нової образно-пластичної системи, зумовленої новими формами та матеріалами. Такий творчий процес спостерігався в Європі від 1970-х років. В Україні тоді відбувалися власні, дещо відмінні від загальноєвропейських, поступові кроки оновлення художньої мови прикрас через експерименти з формами та матеріалами, що зумовило необхідність нашого дослідження.

Аналіз і систематизація широкого кола залучених для вивчення та розкриття теми джерел, а також введення в науковий обіг нових відомостей, дозволяють, відповідно до мети й завдань дослідження, сформулювати наступні висновки:

1. Аналіз історіографії за темою дисертації показав, що існує багата інформаційна база в дослідженні зарубіжного досвіду мистецтва прикрас.

Основними джерелами стали наукові видання, монографії, публікації в періодичних виданнях 1970-2010-х років зарубіжних і вітчизняних авторів. Водночас, серед наукових розвідок відсутні ті, де б комплексно розглядалися особливості розвитку в Україні прикрас, виготовлених з альтернативних матеріалів. Окрім того, у науковий обіг введено джерела, які раніше не висвітлювалися ні в Україні, ні за кордоном, а саме — проаналізовано творчість сучасних австрійських, голландських, італійських, чеських, словацьких і українських майстрів останньої третини ХХ — початку ХХІ ст., на що й звернена основна увага в нашому дослідженні. Методика дослідження ґрунтується на поєднанні історичного та системного підходів, які стали інтегральною сукупністю всіх обраних методів, а також прийомами компаративного, системно-порівняльного й мистецтвознавчого аналізу.

2. Оскільки базові поняття роботи викликали багато суперечностей у термінології, ми зосередили увагу на дефініціях з урахуванням зарубіжного та українського досвіду. При дослідженні базових понять у роботі ми проаналізували низку термінологічних дефініцій англійських, німецьких, французьких і польських означень і дійшли висновку, що оптимальним визначенням цього виду сучасного мистецтва є поняття *«прикраси»*. Прикраса як декор, пов'язаний з образом людини, її анатомічною будовою, тілом і одягом, може бути виготовлена з коштовних, напівкоштовних і альтернативних матеріалів, де основну роль відіграє авторська концепція твору. У нашому дослідженні в понятті *«прикраси»* ми передбачаємо ювелірні вироби та твори-прикраси з альтернативних матеріалів. У процесі їх поєднання основна увага зосереджена на мистецько-естетичних концепціях провідних майстрів і художніх особливостях їхніх творів. Зважаючи на те, що в нашій роботі зібрано велику кількість раніше не досліджуваних імен сучасних авторів прикрас, було укладено словник провідних художників прикрас Європи та України.

3. Осередком новаторських тенденцій у мистецтві прикрас останньої третини ХХ ст. були країни Центральної Європи. Саме тут рух *«нових прикрас»* розвивався поступово від 1970-х до початку 1980-х років і отримав властиві йому художні тенденції, концепції, відображені у творах європейських митців. У цей час складаються основні тенденції розвитку прикрас: зміна парадигми трактування прикраси як твору мистецтва на межі декоративного та візуальних мистецтв, експерименти з прикрасами в практичному та теоретичному контексті, застосування нетрадиційних для прикрас матеріалів. Результатом цього стають зміни, які вплинули на формування програм у художніх навчальних закладах Мюнхена, Відня, Амстердама, де актуальними є прикраси з пластику, паперу, тканини та інших матеріалів як засобів творчого вираження. Художники шукають альтернативні шляхи в дослідженні матеріалів і форм прикрас поряд із застосуванням коштовних матеріалів. Відтак зміна поняття *«коштовності»* вказує не на матеріальну цінність, а на вираження індивідуальності та зв'язок з образом людини, її тілом і одягом. Поряд з Австрією, Німеччиною та Нідерландами активні зміни відбувалися в Італії, де була заснована

Падуанська школа мистецтва прикрас. У Італії митці апелюють до лаконічних геометричних форм прикрас, велику увагу приділяють фактурі матеріалу. Основним матеріалом виступає золото, до якого часто долучаються вкраплення синтетичних матеріалів. У Східній Європі (Чехія, Словаччина, Польща, Естонія, Латвія, Росія та Україна) актуальним було апелювання до історичних форм прикрас, народного мистецтва через відродження давніх технік ювелірного мистецтва (емаль, скань, зернь та ін.).

4. В Україні становлення та формування мистецтва прикрас у ХХ ст. позначене багатьма перипетіями. Декоративно-ужиткове мистецтво України 1950-х років характеризується ізоляцією від загальносвітових мистецьких процесів. У 1960-х роках у літературі та мистецтві відбувається послаблення цензури та починається поступове оновлення творчого процесу в прикрасах. Від 1970-х по 2016 рік відбулися значні зміни в образному, пластично-конструктивному вирішеннях, видах, матеріалах і формах прикрас. Прикраси 1970 — 1980-х років виготовляли художники-ювеліри в художніх навчальних закладах (Львів, Косів, Вижиця, Ужгород, Київ). Від 1970-х років мистецтву прикрас властиві тенденції авторського мистецтва, прикраси виражають не лише високу майстерність роботи з коштовними матеріалами, а й індивідуальну авторську манеру. Розширюється творчий діапазон — художники починають брати участь у всесоюзних виставках, у їхню творчість, за рахунок контакту з естонськими, латвійськими, пізніше й польськими митцями, поступово проникають мистецькі тенденції з-за кордону — лаконічні пластичні форми, поєднання різних матеріалів. 1990-ті роки позначені зверненням до абстрактного формотворення та концептуального переосмислення прикрас як самостійного пластичного твору мистецтва. З початком ХХІ ст. свобода у виборі непередбачуваних матеріалів і засобів вираження прикрас стає визначальною.

5. Дослідження художніх особливостей прикрас останньої третини ХХ — початку ХХІ ст. дало можливість за диференційованою структурою виокремити такі творчі напрями:

— утилітарність і зрозумілість образів, відмінні від європейського мистецтва прикрас риси простежується у 1970 — 1980-х роках. Митці апелюють до ювелірних матеріалів і технік, звертаючись до народного мистецтва та історичних епох — від мистецтва скіфів до сецесії. У цьому руслі працювали провідні художники — В. Волощак, С. Вольський, В. Шоломій (Львів); М. Руснак (Чернівці); В. Балибердін, В. Друзенко, В. Хоменко (Київ); Є. Жданов, О. Міхальянц, Ю. Федоров (Сімферополь); А. Подгорецька (Одеса);

— у 1990 — 2010-х роках прикраси, поряд з попередніми тенденціями, починають набувати нових образних форм і концептуального змісту. У стінах Львівської академії мистецтв сформувалася плеяда молодих авторів (О. Буйвідт, Р. Гарматюк, О. Івасюта, Д. Ледницький, В. Крохмалюк), які почали брати участь у виставках і конкурсах за кордоном (Польща, Чехія, Австрія, Франція, США та ін.). Молоді автори в руслі світових тенденцій експериментують з техніками, матеріалами та формами прикрас, синтезують

коштовні матеріали з нетрадиційними для ювелірного мистецтва матеріалами (гума, силікон, волосся, дерево, скло та ін.). Окрім технічних і матеріальних експериментів авторам властива тенденція втілювати в кожному творі образно-пластичний задум з різноманітною художньою стилістикою.

— нове трактування прикраси як конструктивно-пластичної форми з використанням різних матеріалів на зламі ХХ — ХХІ ст. На початку ХХІ ст. стає помітною тенденція до розширення діапазону прикрас в Україні. Митці виходять за рамки ювелірного мистецтва, перебуваючи на межі образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва. До прикрас звертаються митці-професіонали в царині кераміки, текстилю, ковальства, скла, дерева, моделювання одягу, навіть живопису та архітектури: О. Козлик, О. Пильник, О. Хомякова, Н. Ямнич (кераміка), А. Болюх, Р. Гарматюк, А. Дячук, І. Слободян (ковальство), О. Боярко, Л. Дегтярьова, Ю. Юка (скло), М. Котельницька, Х. Хаїмович (синтез матеріалів), Л. Малікова, О. Теліженко, О. Тимцан-Какараза (текстильні техніки), Т. Чорна (синтетичні матеріали) та ін. Творчі манери авторів демонструють низку стійких художньо-стилістичних ознак з визначеним діапазоном тем і концепцій, прийомів і матеріалів, поєднанням різних стилів і сучасних напрямів, сецесії, ар деко у творчості М. Котельницької, мінімалізму — Л. Малікової, І. Слободяна, Х. Хаїмовича, О. Хомякової, Н. Ямнич, запозичення природних форм (квітів, комах, тварин) у творах А. Болюха, А. Дячука, Т. Чорної, що проявляється в різноманітності індивідуальних характеристик і манер виконання. Аналіз розвитку мистецтва прикрас в Україні дає підстави вважати, що творчість українських авторів є органічною складовою загальноєвропейського мистецтва останньої третини ХХ — початку ХХІ ст.

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ, У ЯКИХ ОПУБЛІКОВАНІ ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Кравченко М. Нова естетика матеріалу художніх прикрас останньої третини ХХ століття / М. Кравченко // Вісник ЛНАМ. — Вип. 18. — Львів, 2007. — С. 192—214.
2. Кравченко М. Новаторські тенденції мистецтва прикрас Центральної Європи кінця ХХ століття / М. Кравченко // Вісник ЛНАМ. Спецвипуск. — Ужгород, 2008. — С. 176—182.
3. Кравченко М. Мистецькі тенденції авторських прикрас в Україні останньої третини ХХ — початку ХХІ століття / М. Кравченко // Вісник ХДАДМ. — № 8. — Харків, 2014. — С. 66—69.
4. Кравченко М. Особливості становлення мистецтва авторської прикраси в країнах Східної Європи 1970 — 2000-х рр.: творчі пошуки, персоналії / М. Кравченко // Вісник ХДАДМ. — № 3. — Харків, 2015. — С. 38—45.
5. Кравченко М. Художньо-естетичні особливості авторських прикрас в Україні останньої третини ХХ — початку ХХІ ст. / М. Кравченко // Зб. наук. статей Варшавського університету «Метаморфози в українській культурі». — Варшава, 2015. — С. 415—439.

ПУБЛІКАЦІЇ, ЯКІ ДОДАТКОВО ВІДОБРАЖАЮТЬ
НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ:

6. Кравченко М. Експериментальні візії / М. Кравченко // Ковальська майстерня. Каталог «Художня обробка металу в навчальних закладах України». — № 3(5). — Київ, 2006. — С. 187—205.
7. Кравченко М. Львівська ювелірна школа — магнетизм творчості / М. Кравченко // Образотворче мистецтво. — № 3. — Київ, 2006. — С. 83—86.
8. Кравченко М. Традиції і сучасність львівської школи ювелірного мистецтва / М. Кравченко // Мистецтвознавчий автограф. — Вип. 2. — Львів, 2007. — С. 182—189.
9. Кравченко М. Авторські художні прикраси в Україні кінця ХХ — початку ХХІ століття. Традиції і сучасні тенденції / М. Кравченко // Науковий вісник Закарпатського художнього інституту: зб. наук. пр. — Вип. 1. — Ужгород: ЗХІ, 2010. — С. 194—200.
10. Kravchenko M. Eine Metallarbeit muss wachsen — auch im Kopf / M. Kravchenko // HEFAISTOS. — № 7/8. — Werdenstein, 2006. — S. 30—31.

АНОТАЦІЯ

Кравченко М. Я. Мистецтво прикрас в Україні останньої третини ХХ — початку ХХІ століття: європейський контекст, художні особливості, персоналії. — На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.06 — декоративне і прикладне мистецтво. Львівська національна академія мистецтв. — Львів, 2017.

Дисертація присвячена висвітленню культурного контексту формування та розвитку мистецтва прикрас в Україні вказаного періоду. Розглянуто умови становлення, взаємовпливів і зв'язки з європейським мистецьким середовищем. Виявлено тенденції розвитку мистецтва художніх прикрас у Європі 1970 — 2016 рр. На прикладі творчості провідних художників простежено основні концептуальні засади, спільні та відмінні риси в різних країнах і мистецьких школах.

Окремо розглядаються умови формування мистецтва прикрас в Україні з обов'язковим зосередженням уваги на ювелірних прикрасах і прикрасах з альтернативних матеріалів. Висвітлено особливості формування середовища виникнення прикрас із некоштовних альтернативних матеріалів і їхній зв'язок з образотворчим і декоративно-ужитковим мистецтвом. Акцентується увага на властивостях застосування альтернативних матеріалів у прикрасах. Розглядається творчість провідних митців. Висвітлено проблеми та перспективи розвитку мистецтва прикрас в Україні.

Ключові слова: мистецтво прикрас, ювелірне мистецтво, некоштовні, альтернативні матеріали, європейський контекст, пластика, стилістика, концепція, технологічні особливості виконання, персоналії, творчий метод.

АННОТАЦИЯ

Кравченко М. Я. Искусство украшений в Украине последней трети XX — начала XXI века: европейский контекст, художественные особенности, персоналии. — На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.06 — декоративное и прикладное искусство. Львовская национальная академия искусств. — Львов, 2017.

Диссертация посвящена определению культурного контекста формирования и развития искусства украшений в Украине указанного периода. Рассмотрены условия становления, взаимовлияния и связи с европейской художественной средой. Выявлены тенденции развития искусства художественных украшений в Европе 1970-2016 гг. На примере творчества ведущих художников прослежены основные концептуальные принципы, общие и отличительные черты в разных странах и школах.

Отдельно рассматриваются условия формирования искусства украшений в Украине, с обязательным сосредоточением внимания на ювелирных украшениях и украшениях из альтернативных материалов. Освещены особенности формирования среды возникновения украшений из недорогих альтернативных материалов и их связь с изобразительным и декоративно-прикладным искусством. Акцентируется внимание на свойствах применения альтернативных материалов в украшениях. Рассматривается творчество ведущих художников. Освещены проблемы и перспективы развития искусства украшений в Украине.

Ключевые слова: искусство украшений, ювелирное искусство, недорогие, альтернативные материалы, европейский контекст, пластика, стилістика, концепция, технологические особенности выполнения, персоналии, творческий метод.

ANNOTATION

M. Kravchenko. The art of jewelry in Ukraine of last third of XX — XXI century: the European context, artistic features, personalities. — The manuscript.

Thesis for a candidate degree of art in specialty 17.00.06 — arts and crafts. Lviv National Academy of Arts. — Lviv, 2017.

The thesis is devoted to highlighting the cultural context of formation and development of the art of jewelry in Ukraine in specified period. The conditions of formation, mutual influences and relations with the European art scene had been considered. Tendencies of development of art jewelry in Europe in 1970 — 2016 years had been identified. The leading artists followed the basic conceptual framework, common features in different countries and schools in their works.

Since the 1970s, innovative trends in art jewelry distributed throughout Europe, initially in Germany, Holland, Italy, Great Britain and the Scandinavian countries, then — in Central and Eastern Europe — the Czech Republic, Slovakia, Poland, Latvia, Estonia, Russia and Ukraine.

The use of new materials and the rejection of the priorities of precious stones and metals were the basis of the work of artists first in the Netherlands, Germany, UK. Leaders in learning unconventional materials were Dutch and German artists. Artists made decorations applied to other materials such as plastic, stainless steel, acrylic, glass, textiles, paper and wood. Another important aspect in the creation of «new jewelry» was the author's concept, an idea that is a priority.

In 1960 — 1980's the center of art jewelry was based in Central Europe — Germany, Austria, Holland. The background of art processes in these countries formed the main trends in jewelry of this period, namely the use of unconventional materials for jewelry, experiments with form and image. The peculiarity of the Italian school was a game between work-decoration — «substantive form, the plane» and adornment, decoration — «sculpture».

The artists experimented with materials, shape, technology, construction, creating non-functional works, which later transformed into the so-called «art objects». Active movement in this direction, then arts and crafts took place across Europe simultaneously. This was due to the use of non-traditional forms and materials — plastics, acrylic, latex, silicone. Decoration is an autonomous object with motto «less is more», creating a style that was inspired by modern technology, art and philosophy of functionalism, minimalism and futurism.

In Eastern Europe the trends of movement of «art jewelry» first appeared in Czechoslovakia in 1970, first in Slovakia and in the Czech Republic, than in Poland, Lithuania, Latvia, Estonia. The artists of these countries emphasize their attention on utility and abstract ideas and images are more adapted to the demand environment.

Conditions of the art of jewelry in Ukraine had been considered separately in this paper. It focuses on jewelry and jewelry products from alternative materials. The feature of jewelry art of the last third of XX — beginning of XXI century in Ukraine is a parallel activity of three generations of artists (1970 — 1980 years, the 1990 beginning of the 2000s, and 2000 — 2016). They apply to different materials and imaginative solutions in decorations. In search of new means of expression in jewelry of the first period (1970 — 1980 years) artists relied upon reconsideration of various cultural and historical traditions of past ages. Brand new plastic art and ideas manifested in the works of Ukrainian artists decorations in 1980-90's. Alternative or avant-garde thinking was closer to the young generation of artists of jewelry decorations of 2000 — 2016 years. In their works they go away from the trend of creating independent objects and jewelry application materials.

The creative environment and development of jewelry in Ukraine closely related to the activity of art schools in Lviv, Vyzhnitsa, Kosiv, Kyiv. In the decorative arts in 1970 — 1980 in Western Ukraine's the leading center was Lviv. In 1970 — 1990 years in Ukraine there were the environments in which developed the art of jewelry in the West region — Lviv, Uzhgorod, Chernivtsi, in the central

part of Ukraine — Kyiv, and in the South — in Odessa and Simferopol. From the early 1990s there were experimental works made from alternative materials (ceramics, glass, paper, plastic, cloth, leather, etc.). This was due to the social and political changes — foreign art space becomes accessible in information, active contacts between artists from different countries have been activated. During 2000 — 2016, modern Ukrainian decorative applied art reached a new level. There was a galaxy of young artists who interpret the decoration in a new way and possess strong position in the European artistic space.

The peculiarities of formation of environments of art jewelry from not precious alternative materials and their relationship with fine and decorative art have been considered in this paper. The attention is focused on the properties of alternative materials in jewelry. We consider the work of leading artists and the problems and prospects of development of the art of jewelry in Ukraine.

Keywords: art jewelry, jewelry, alternative materials, European context, plastic, style, concept, implementation of technological features, personalities, creative method.